

УДК 821.111:61

ORCID: 0009-0003-5007-5756

Блондель Ганна
(Бомі, Франція)

Медичний дискурс в «Зимовій казці» В. Шекспіра

Ця літературознавча розвідка присвячена висвітленню особливостей художньої репрезентації медичного дискурсу в романтичній драмі В. Шекспіра «Зимова казка». Виявлено ключові концепти та основні стратегії медичного дискурсу цієї п'єси. Серед головних його ознак виокремлено наступні: 1) звернення до актуальних проблем тогочасної медицини; 2) зв'язок медичної проблематики із соціокультурним, моральним та юридичним контекстами, а також 3) позачасовість та інтердискурсивність.

Ключові слова: Вільям Шекспір, «Зимова казка», медичний дискурс, концепт, хвороба, лікування, образ, стратегія.

«Шекспір – Бог театру» (“*Shakespeare, ce dieu du théâtre*”), – сказав Віктор Гюго¹. Шекспір – великий історик і філософ, думка якого, – за словами Ральфа Волдо Емерсона, – «це той горизонт, поза який наш сьогоднішній зір не сягає» (“*His mind is the horizon beyond which, at present, we do not see*”)². Крім того, Шекспір міг би бути й гарним лікарем, оскільки добре знався на соматичних і психічних людських захворюваннях та засобах їх лікування. Англійський психіатр Ентоні Малкольм Деніелс, що відомий під псевдонімом Теодор Далрімпл, якимось зазначив: «Неймовірно

¹ Hugo V. Préface de *Cromwell*. *Hugo V. Œuvres complètes*, sous la direction de Jacques Seebacher assisté de Guy Rosa. Paris : Robert Laffont coll. Bouquins, 1985. Volume Critique, P. 18.

² Emerson R. W. *Essays by Ralph Waldo Emerson* (Easy Read Super Large 18pt Edition). Read How You Want, 2008. P. 257.

розуміння Бардом того, що викликає у нас недугу, змушує відчувати сором багатьох сучасних медиків» (*“The Bard's uncanny grasp of what ails us puts much of modern medicine to shame”*)³.

Надивовижу оригінальна інтерпретація медичної проблематики представлена ренесансним драматургом у «Зимовій казці». Медичний дискурс тут формується за допомогою двох ключових концептів – «хвороба» і «лікування». Номінативне поле концепту «хвороба» складається зі стрижневої лексики *“sickness”* (яка зустрічається у трагікомедії 4 рази), її синонімів – *“disease”* і *“malady”*, а також слів *“affliction”* і *“infection”* та відповідних похідних (*infects, infected, infectious*). Для вербалізації концепту «лікування» Шекспір використовує такі лексичні одиниці як *“cured”, “cures”, “medicine”, “medicinal”, “physician”* та *“physic”*.

Слід зауважити, що саме у цій п’єсі ми зустрічаємо революційну на той час думку про те, що людина може бути носієм хвороби, навіть якщо в неї немає жодних зовнішніх її симптомів, як це сьогодні відбувається із безсимптомними поширювачами антропонозної вірусної інфекції Covid-19⁴. Цю ідею драматург вкладає у вуста сицилійського вельможі Камілло, який, звертаючись до короля Богемії Поліксена, говорить:

*«Це хвороба,
Що декого ввергає в гнів. Та я
Не можу вам ім’я її назвати,
Бо йде вона від вас, хоч ви й здорові»* [I. 2]⁵
*(“There is a sickness
Which puts some of us in distemper, but
I cannot name the disease; and it is caught
Of you that yet are well”)* [I. 2]⁶

³ Цит за : Quealy G. *Botanical Shakespeare : An Illustrated Compendium of All the Flowers, Fruits, Herbs, Trees, Seeds, and Grasses Cited by the World's Greatest Playwright*. New York : Harper Collins Publishers, 2017. P. 14.

⁴ Michael J. Cummings *Bard Was Well Versed in Human Afflictions and Their Treatments*, 2003. URL : <http://www.shakespearestudyguide.com/Medicine.html>.

⁵ Шекспір В. Зимова казка / *Шекспір В. Твори* : в 6 т. [пер. з англ. В. Коптілова]. К. : Дніпро, 1986. Т. 6. С. 284.

I. Історико-літературний процес

У такий спосіб Камілло натякає співрозмовнику, що він викликав несамовиті ревності у свого друга – сицилійського короля Леонта, який був глибоко переконаний, що сам начебто бачив, як Поліксен нечестиво торкався Герміони.

Цікаво, що і король Богемії, наголошуючи на своїй невинуватості у відповіді на репліку Камілло, також використовує лексику з медичної сфери, коли порівнює того, хто залицяється до жінки свого друга, із найстрашнішою у світі інфекцією:

*«О, хай тоді застигне **кров** моя
Гнилим болотом ...
Хай при наближенні моєму люди
Тікають, хай ненавидять мене,
Як найстрашнішого **чумного** в світі!»* [I. 2]⁷
*(“O, then my best **blood** turn
To an **infected** jelly ...
Where I arrive, and my approach be shunn'd,
Nay, hated too, worse than **the great'st infection**
That e'er was heard or read!”)* [I. 2]⁸

До речі, в контексті дослідження медичного дискурсу у «Зимовій казці» образ Леонта заслуговує на особливу увагу. Психічний стан протагоніста, який безпідставно звинувачує у гріховній зраді свою дружину й близького друга, зображений тут як патологічний. Надмірне нервово напруження призводить до порушення його фізичного здоров'я, у нього спостерігаються зараження мозку (“*infection of my brains*”), затвердіння чола (“*hardening of my brows*”), безсоння (“*he hath not slept tonight*”) та *tremor cordis*, внаслідок чого «серце, мов танцює, та не від радощів» [I. 2]⁹:

*“I have **tremor cordis** on me: my heart dances;
But not for joy; not joy.”* [I. 2]¹⁰

⁶ Shakespeare W. The Winter's Tale. URL : http://shakespeare.mit.edu/winters_tale/full.html.

⁷ Шекспір В. Цит. вид. С. 285.

⁸ Shakespeare W. Op. cit.

⁹ Шекспір В. Цит. вид. С. 275.

¹⁰ Shakespeare W. Op. cit.

Він ставиться до своєї дружини як до розпусниці, вважає її життя інфікованим (“*Were my wife's liver / Infected as her life, she would not live / The running of one glass*” [I. 2]¹¹) та порівнює подружню невірність, намальовану його бурхливою уявою, із «плямами на невинній білості їхніх простирادل» [I. 2]¹², які стають кропивою, терням та жалом ос:

*Dost think I am so muddy, so unsettled,
To appoint myself in this vexation, sully
The purity and whiteness of my sheets,
Which to preserve is sleep, which being spotted
Is goads, thorns, nettles, tails of wasps.* [I. 2]¹³

Такі рослини-агресори, як «кропива» і «терни», допомагають краще зобразити картину хворобливих ревнощів короля Сицилії, увиразнюють його емоційний стан, який коливається між афектами розпачу й шаленої люті.

Думки про адюльтер все більше оволодівають Леонтом, його негативні емоційні переживання постійно нашаровуються одне на одне і призводять до гіперболізації вигаданої ситуації: саму зраду король починає уподібнювати хворобі, від якої не існує жодних ліків (“*Physic for't there is none*” [I. 2]¹⁴), і яку мають тисячі чоловіків, навіть не здогадуючись про неї: “*Many thousand on's / Have the disease, and feel't not*” [I. 2]¹⁵. При цьому герой робить акцент на такому аспекті подружньої невірності, як брехня.

Камілло закликає Леонта щонайшвидше вилікуватися від хворих думок, які несуть велику небезпеку: “*Good my lord, be cured / Of this diseased opinion, and betimes; / For 'tis most dangerous*” [I. 2]¹⁶. Втім, його недуг набирає обертів, і призводить до справжньої параної: він хоче отруїти Поліксена та стратити Герміону. Ревнивець навіть відмовляється від батьківства, назвавши свою новонароджену доньку

¹¹ Ibid.

¹² Шекспір В. Цит. вид. С. 282.

¹³ Shakespeare W. Op. cit.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

І. Історико-літературний процес

«мерзенним байстрам» і наказавши завезти її у пустельне місце та безжалюно там покинути.

Нищівна сила патологічних ревнощів Леонта не тільки шкодить йому самому, спричинюючи психічний розлад, але й руйнує здоров'я і навіть життя його рідних. Так, першою жертвою ревнивця-тирана стає його син: у юного сицилійського принца Мамілія з'являється хвороба, через яку він і помирає. Цілком природно, що Леонт пов'язує це горе з вигаданим безчестям Герміони:

*«Благородний хлопчик!
Коли він зрозумів, яка безчесна
У нього мати, в'янути почав.
Той сором близько він узяв до серця,
Його поклав на себе, втратив дух
Веселий, з ним і сон, і апетит,
Так мучився!» [II, 3]¹⁷
(“To see his nobleness!
Conceiving the dishonour of his mother,
He straight declined, droop'd, took it deeply,
Fasten'd and fix'd the shame on't in himself,
Threw off his spirit, his appetite, his sleep,
And downright languish'd...”) [II, 3]¹⁸*

Натомість Поліна вбачає причину недуги і смерті Мамілія саме у лютощах та безумстві Леонта:

*«Не дорікаю я тобі й за те,
Що винен ти у смерті принца. Він
Такий високий мав політ думок,
Незвичний в цьому віці, що йому
Спинилось серце від уяви тільки
Про те, як грубий та безумний батько
Образи висипає на невинну
Та благородну матір...» [III, 2]¹⁹
(“Nor is't directly laid to thee, the death
Of the young prince, whose honourable thoughts,
Thoughts high for one so tender, cleft the heart*

¹⁷ Шекспір В. Цит. вид. С. 296.

¹⁸ Shakespeare W. Op. cit.

¹⁹ Шекспір В. Цит. вид. С. 310.

*That could conceive a gross and foolish sire
Blemish'd his gracious dam...”) [III, 2]²⁰*

Слід зауважити, що ім'я Мамілії походить від латинського слова “*mamilla*”, яке означає «груди» та вказує на міцний тілесний зв'язок між дитиною та матір'ю²¹. Тож причиною його хвороби та смерті, на думку Сьюзен Снайдер, був дуже ранній та різкий відрив від материнського захисту, адже Мамілію, за припущенням дослідниці, – було тільки 5 років, коли його розлучили з Герміоною: він ще був зовсім не готовий існувати без неї, а загроза її життя означала теж саме, що й загроза його життя²².

Герміона ж, приголомшена трагічною звісткою про смерть сина, зомліває і, як вважає Поліна, помирає:

*«Вона померла. Подивіться, йдіть,
Коли не вірите мені. Якби ви
Змогли їй повернути червінь вуст,
І блиск очей, і тіла теплоту,
До вас, як до богів би, я молилась.» [III, 2]²³
 (“I say she's dead; I'll swear't. If word nor oath
Prevail not, go and see: if you can bring
Tincture or lustre in her lip, her eye,
Heat outwardly or breath within, I'll serve you
As I would do the gods. But, O thou tyrant!”) [III, 2]²⁴*

Стан Герміони нагадує каталептичний ступор²⁵. Такий розлад центральної нервової системи характеризується припиненням життєво важливих функцій, іммобілізацією тіла, ригідністю м'язів, відсутністю відчуття та реакцій на подразники, сповільненням пульсу й дихання, а також

²⁰ Shakespeare W. Op. cit.

²¹ Higginbotham J. *Girlhood of Shakespeare's Sisters*. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2013. P. 119.

²² Snyder S. *Mamillius and Gender Polarization in the 'Winter's Tale'*. *Shakespeare Quarterly*. 1999. № 1(50). P. 4

²³ Шекспір В. Цит. вид. С. 310.

²⁴ Shakespeare W. Op. cit.

²⁵ Stearns C. W. *Shakespeare's medical knowledge*. New York : D. Appleton and Company, 1865. P. 32 ; 17 ; Turner Th. J. *The Signs of Approaching Death Illustrated from Shakespeare*. URL : <https://digirepo.nlm.nih.gov/ext/dw/101227104/PDF/101227104.pdf>.

I. Історико-літературний процес

побліднішанням шкіри²⁶. Очевидно, що всі ці симптоми можна легко сплутати з ознаками смерті.

Причинами цієї рідкісної хвороби, напевно, стають довготривалі страждання королеви Герміони через неадекватну поведінку й люту ненависть Леонта. Спочатку її тривоги й хвилювання призводять до передчасних пологів. Народжує вона у в'язниці, будучи позбавленою права спокійно розродитися – права, яке, на її думку, повинні мати всі вагітні жінки незалежно від соціального статусу. Далі від її грудей відривають дитя, щоб кинути його на поталу смерті, а саму Герміону ведуть на суд:

*“My third comfort
Starr'd most unluckily, is from my breast,
The innocent milk in its most innocent mouth,
Haled out to murder: myself on every post
Proclaimed a strumpet: with immodest hatred
The child-bed privilege denied, which 'longs
To women of all fashion; lastly, hurried
Here to this place, i' the open air, before
I have got strength of limit.” [III, 2]²⁷*

Звістка про смерть сина – світлої надії й майбутнього всієї родини та королівства – стає останньою краплею у чаші терпіння королеви: її психіка не витримує такої нелюдської напруги, і вона впадає в каталептичний стан.

Варто звернути увагу на те, що на початку п'єси юний принц постає як символ подолання у королівстві всіх хвороб (як у прямому, так і переносному смислі), як той, хто, за словами Камілло, «ніби **вселяє здоров'я в підданців, молодить старечі серця**: ті, хто шкутильгав на милицях іще перед його народженням, хочуть дожити до днів його зрілості» [I, 2]²⁸ (“It is a gallant child; one that indeed **physics the subject, makes old hearts fresh**: they that went on crutches ere he was born desire yet their life to see him a man.” [I, 2]²⁹).

²⁶ Catalepsy. URL: <https://www.encyclopedia.com/medicine/psychology/psychology-and-psychiatry/catalepsy>. Каталепсія: що це, симптоми, причини та лікування.

URL: <https://uk.nsp-ie.org/catalepsia-que-es-sintomas-causas-y-tratamiento-6c206c-628e>.

²⁷ Shakespeare W. Op. cit.

²⁸ Шекспір В. Цит. вид. С. 271.

²⁹ Shakespeare W. Op. cit.

До речі, подібну думку про сприйняття дитинства як лікування від усіх недугів висловлює і Поліксен: «Дитинність – ліки / На дум тягар, що труїть кров мені» [I, 2]³⁰ (“*Childness cures in me / Thoughts that would thicken my blood.*” [I, 2]³¹).

Концепт лікування оприявнюється у романтичній драмі Шекспіра також і завдяки образам таких персонажів, як Камілло і Поліна. Камілло – це блискучий радник, мудрець із дивовижною моральною силою і проникливістю розуму, справжній лікар душ. Він закликає Леонта щонайшвидше позбутися нав’язливих ідей, рятує від смерті Поліксена (відмовляючись виконати наказ вбити його), а шістнадцятьма роками потому відвертає небезпеку від богемського принца Флорізеля й Утрати, влаштовуючи їхню втечу до королівства Сицилія. Богемський принц, до речі, характеризує свого вірного радника з використанням медичної метафори: «Камілло, ти – рятівник і мого батька, і мене! Ти – цілитель нашої родини!» (“*Camillo, / Preserver of my father, now of me, / The medicine of our house*” [IV, 4]³²).

Важливе місце у галереї яскравих, багатогранних та психологічно переконливих жіночих образів, створених Великим Бардом, належить Поліні. Ця фрейліна Герміони, за влучним висловом вітчизняної дослідниці Н. Ю. Жлуктенко, «неймовірним чином із ролі другого плану перетворюється на магічного режисера подальших перипетій драми»³³. Після того, як королева, кинута у в’язницю, дочасно народить доньку, Поліна вирішить одразу сповістити про це Леонта і показати йому дитину, щоб розтопити серце володаря та врятувати його дружину й дитину. Вона впевнена, що на відміну від підданих короля, які тільки йому лестять, підживлюючи причину його безсоння, вона йде до нього «з цілющим словом, / Правдивим, чемним, щоб його звільнити /

³⁰ Шекспір В. Цит. вид. С. 277.

³¹ Shakespeare W. Op. cit.

³² Ibid.

³³ Жлуктенко Н. Ю. «Зимова казка»: текст у контексті доробку Шекспіра. *Ренесансні студії* / гол. ред. Торкут Н. М. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2018. Вип. 29-30. С. 239.

I. Історико-літературний процес

Від тягаря отих важких думок, / Що відганяють сон» [II, 3]³⁴:

*“I come to bring him sleep. 'Tis such as you,
That creep like shadows by him and do sigh
At each his needless heavings, such as you
Nourish the cause of his awaking: I
Do come with words as medicinal as true,
Honest as either, to purge him of that humour
That presses him from sleep.”* [II, 3]³⁵

Отже, з одного боку, Поліна постає в ролі надійного адвоката королеви, з іншого – найвідданішою порадицею (“*your most obedient counselor*”) та лікаркою Леонта (“*your physician*” [II, 3])³⁶, яка зичить йому здоров’я і добрих снів, а всьому королівству – порятунку.

Як бачимо, концепт зцілення є одним із основних конституентів образної парадигми вірного та чесного підданого. І Камілло, і Поліна виступають ретрансляторами думки, що тільки честь, відданість та відчуття потреби говорити правду можуть бути панацеєю від усіляких лих. Можна стверджувати, що актуалізація у шекспірівській романтичній драмі аксіологічно маркованої концептуальної метафори «Чесність – ліки», має важливе значення у розвитку сюжету п’єси та у долі головних героїв.

Велику роль у структуруванні концепту **лікування** в художньому просторі «Зимової казки» виконують лікарські рослини. Якщо у перших трьох діях трагікомедії медичний дискурс загалом відтворюється завдяки деяким найменуванням та описам хвороб, то в четвертій дії головною його особливістю стає репрезентація цілющих трав.

Під час підготовки до сільського свята Утрата доручає Блазню, сину пастуха, купити для приготування кулінарних виробів прянощі, що мали особливий попит в Англії часів Шекспіра, а саме – **імбир (ginger)** та **шафран (saffron)**.

³⁴ Шекспір В. Цит. вид. С. 297.

³⁵ Shakespeare W. Op. cit.

³⁶ Ibid.

Протягом багатомісячної історії вічнозелена рослина родини імбирних застосовувалась як спеція для приготування різних страв у світовій кулінарії, а також для полегшення травлення та навіть для підвищення лібідо. У середньовічній Європі імбир був однією з найпопулярніших приправ, але коштував дуже дорого, адже за один фунт (близько 373 грамів)) цієї пряності доводилося віддавати цілу вівцю³⁷. У ренесансній Англії його використовували як у кулінарних, так і в медичних цілях. Король Генріх VIII навіть оголосив імбир потужним засобом проти чуми³⁸, а його доньці Єлизаветі Тюдор приписували винахід такого кулінарного виробу, як імбирні пряники, котрі вона дарувала іноземним дипломатичним представникам у вигляді людських фігурок³⁹. Далі імбирний чоловічок пішов своїм власним шляхом, ставши одним із улюблених казкових персонажів та символом Різдва.

Таку пряність, як шафран, шекспірівський Блазень збирається «прихопити», аби надати пирогам гарного кольору та апетитного вигляду. Шафран є пряною і фарбувальною рослиною, яка використовувалася загалом і як харчовий барвник, і як фарба для волосся жовтогарячого кольору, адже за часів правління Єлизавети Тюдор ідеальним вважався колір волосся її Величності, тобто рудий. Крім того, шафран – це справжня віагра тих часів. Автори посібників з домогосподарства метафорично описували дії цієї диво-рослини. Одна з них, приміром, була спрямована на «встановлення щогли у вертикальне положення» (*“to cause standing of the yard”*)⁴⁰.

Під час Стрижійського свята юна Утрата вирішує дарувати гостям специфічні подарунки, а саме ароматні

³⁷ Moseley J. *The Mystery of Herbs and Spices : Scandalous, Romantic and Intimate Biographies of the World's Most Notorious Ingredients*. Bloomington : Xlibris Corporation, 2006. P. 75.

³⁸ Ibid.

³⁹ History of Gingerbread. *Confectionary Chalet*. 2021.

URL: <https://www.confectionarychalet.com/history-of-gingerbread>.

⁴⁰ French E. *The Elizabethan Garden: 11 plants Shakespeare would have known well*. *Folger Shakespeare library*. 2016.

URL: <https://shakespeareandbeyond.folger.edu/2016/05/31/elizabethan-garden-plants-shakespeare>.

I. Історико-літературний процес

рослини на кшталт **рути (rue)**, **розмарину (rosemary)**, **м'яти (mint)**, **лаванди (lavender)**, **чабру запашного (savory)** та **майорану (marjoram)**. До речі, розмарин і рута згадуються разом не тільки у п'єсі «Зимова казка», а й у трагедії «Гамлет». Прикладом подібної репрезентації двох рослин як одного цілого є рута-м'ята в українській культурі. **Руту** використовували як протиотруту, контрацептив, бактерицидний засіб проти чуми, а також для поліпшення мозкового кровообігу. **Розмарин** вважався потужним стимулятором пам'яті і роботи мозку загалом, засобом лікування розладів сну і нервової системи.

У «Зимовій казці» Утрата вказує на співвідношення між стійким ароматом цих рослин та пам'яттю й здатністю до спогадів:

*“Give me those flowers there, Dorcas. Reverend sirs,
For you there's rosemary and rue; these keep
Seeming and savour all the winter long:
Grace and remembrance be to you both,
And welcome to our shearing!” [IV, 4]⁴¹*

*«Подай, Доркасе,
Мені ці квіти. Розмарин і руту
Візьміть, панове. Цілу довгу зиму
Ці квіти запах збережуть і колір.
Тож просимо ласкаво – і нехай
Найкращі спогади у вас про свято
Залишаться.» [IV, 4]⁴²*

Запах такої рослини, як м'ята, – зазначає англійський ботанік й лікар Джон Джерард, – «тішить серце людини» (“*The savour or smell of the Water Mint rejoyceth the heart of man*”)⁴³. Її назва походить від імені наяди, тобто німфи водяної стихії **Мінти**, яка була коханкою Аїда.

Єлизаветинцям було відомо чимало різновидів м'яти, серед яких – м'ята садова (*Garden Mint / Mentha sachalinensis*), м'ята водяна (*Water Mint / Mentha aquatic*), м'ята кінська

⁴¹ Shakespeare W. Op. cit.

⁴² Шекспір В. Цит. вид. С. 323-324.

⁴³ Gerard J. The Herbal Or General History of Plants : The Complete 1633 Edition as Revised and Enlarged by Thomas Johnson. Mineola. New York : Calla Editions, 2015. P. 686.

(*Horsemint / Mentha longifolia*) та ін. Цю рослину використовували в кулінарії, з косметичною метою та як лікарський засіб для нормалізації функцій шлунково-кишкового тракту, для оновлення розуму й зміцнення пам'яті⁴⁴.

Джон Джерард (*"The Herbal Or General History of Plants: The Complete Edition as Revised and Enlarged"*, 1633) писав також про негативний вплив м'яти на людський організм і навіть назвав її «ворогом покоління» (*"an enemy to generation"*), оскільки ця рослина спричинює згущення крові й зменшує вірогідність зачаття⁴⁵.

Здавна відомий такий дивовижний дар природи як **лаванда**, маслом якої ще славнозвісна Клеопатра намащувала своє тіло. Назва цієї трави походить від латинського дієслова *"lavare"*, що означає митися. Лаванда була однією з улюблених трав мешканців Єлизаветинської Англії через її ароматичний потенціал і здатність забивати неприємні запахи. Її використовували для парфумування ванн та білизни. Крім надзвичайного аромату в ній цінували також інші властивості: антисептичні, антидепресантні та седативні. Добре відома як заспокійливий засіб, лаванда мала серед елизаветинців і репутацію доброго афродизіаку, тобто сприяла підвищенню лібідо та статевої сили у чоловіків.

Тож абсолютно невипадково, що юна героїня Шекспіра вирішує подарувати лаванду та інші запашні рослини саме чоловікам середнього віку. Розмовляючи з переодягненими Поліксеном і Камілло, вона каже:

*"...Here's flowers for you;
Hot lavender, mints, savoury, marjoram...
...these are flowers
Of middle summer, and, I think, they are given
To men of middle age."* [IV, 4]⁴⁶

*«Ось ваші квіти:
Чебрець, лаванда, м'ята, майоран...*

⁴⁴ Gerard J. Op. cit. P. 681; A Shakespeare Garden. Herbs for a Shakespeare Garden.
URL: <https://bardgarden.blogspot.com/2014/12/shakespeare-herbs.html>.

⁴⁵ Gerard J. Op. cit. P. 681-682.

⁴⁶ Shakespeare W. Op. cit.

I. Історико-літературний процес

...Пасують літні квіти людям
У полудневім віці." [IV, 4]⁴⁷

Як бачимо, **чабер** і **майоран** також входять у перелік рослин, які Утрата признає саме літнім чоловікам. І це також можна пояснити їх лікувальними властивостями. Так, майоран поліпшує кровообіг у тканинах, допомагає зменшити нервову напругу та подолати мігрень. Застосування чабру є ефективним при циститі, розладах травлення, «помутнінні зору» та при зниженні статевої потенції у чоловіків.

Шекспірова «Зимова казка» рясніє і солодкими **дарами плодоносних рослин**, багатих на вітаміни та необхідних для підтримки здорового способу життя. Тут і **смородина (currants)**, і **родзинки (raisins)**, і **фініки (dates)**, і **чорна вустерська груша (Warden pear)**, і **чорнослив**.

За часів Шекспіра готували салати з висушених фруктів та ягід. А такі незамінні підвищувачі імунітету, як фініки, родзинки і смородина, були їх головними інгредієнтами. Саме тому вони входять до списку обов'язкових покупок шекспірівського Блазня для пасторального свята.

Грушу «Чорний Вустер», яка з іншими сортами цього фрукта є цінним природним джерелом калію, міді, фруктози, фолієвої кислоти тощо, вважали найкращою для випічки. Саме з грушами цього гатунку герої «Зимової казки» збираються готувати пироги на свято.

Що стосується сушених сливових плодів, то англійці їх високо цінували і за яскравий смак, і за цілющі властивості. Вони вірили, що **чорнослив** покращує потенцію, а також є надійним способом захиститися від зараження венеричними захворюваннями. Саме через це його постійно роздавали у домах розпусти.

Зовсім не випадково, що чорнослив також згадується у переліку харчових продуктів, які мав купити герой Шекспірової п'єси. Адже відомо, що на подібних заходах пастухи й пастушки не тільки танцювали та грали на сопілках, але й віддавались плотським утіхам. Отже цей фрукт був конче затребуваний.

⁴⁷ Шекспір В. Цит. вид. С. 325.

Висновки

Медичний дискурс у трагікомедії В. Шекспіра «Зимова казка» є різноаспектним феноменом; його розгортання обумовлюється двома базовими концептами – «**хвороба**» і «**лікування**».

Концепт **ХВОРОБА** репрезентується завдяки:

- 1) цілому ряду його номінації: слову-домінанту “*sickness*”, синонімам “*disease*” і “*malady*”, а також лексемам “*affliction*” і “*infection*” та відповідним похідним (*infects*, *infected*, *infectious*);
- 2) кореляції мотивів зради та ревнощів з образом недуги;
- 3) найменуванню хвороб або симптомів нездорового стану (*tremor cordis*, *infection of the brains*, etc.);
- 4) описам хвороб без згадки їх назв (зображення проявів недугу Мамілія та Герміони);
- 5) героям, які перебувають у стані хвороби (Леонт, Мамілій, Герміона).

Концепт **ЛКУВАННЯ** актуалізується:

- 1) вербалізаторами “*cures*”, “*cured*”, “*medicine*”, “*medicinal*”, “*physician*” та “*physic*”;
- 2) художніми образами персонажів Камілло і Поліни, які виступають у ролі так званих психотерапевтів;
- 3) аксіологічним маркуванням концептуальних метафор: «*Дитинство – ліки*» та «*Чесність – ліки*»;
- 4) художньою репрезентацією тогочасних уявлень про лікувальні рослини.

Аналіз ключових концептів та концептуальних метафор дозволяє виокремити дві головні стратегії медичного дискурсу у «Зимовій казці», а саме **стратегію пацієнта** і **стратегію лікаря**. Перша стратегія ґрунтується на висуненні сицилійським королем Леонтом звинувачень, викликаних хворобливими ревнощами. Ревнивець безпідставно приписує своїй дружині порушення вірності у шлюбі, інкримінує Поліксену й Камілло зрадницьку змову та звинувачує у брехні Поліну, зокрема, та всіх представниць жіночої статі, взагалі. Сповнений надмірним розпачем та нестямною люттю без логічної причини, він вдається до образ і погроз.

І. Історико-літературний процес

Друга стратегія спрямована на переконання пацієнта-Леонта і реалізується образами Камілло і Поліни. Під час спілкування з королем вони правдиво інформують його про реальну ситуацію, дають цінні поради та попереджають про небезпечні наслідки його нав'язливих думок і нестримного гніву. Вони також нехтують злочинними наказами Леонта заради спасіння його самого та членів королівської сім'ї від страшної біди.

Магістральними **ознаками медичного дискурсу** у трагікомедії є:

- 1) актуалізація вічних істин та порушення злободенних питань (проблеми хвороби й лікування, здорового глузду і патологічних ревнощів, вірності й зради, правди і обману, людяності й тиранії, питання про рецепцію жіноцтва тощо);
- 2) взаємодія медичної тематики з іншими контекстами, зокрема, моральним (репрезентація ревнощів і вигаданої зради як хвороби або зображення дитячої невинності й чистоти як ліків), юридичним (сцена суду над Герміоною) та соціокультурним (відображення у тексті п'єси тогочасних уявлень та побутових реалій);
- 3) позачасовість та інтердискурсивність, тобто вихід ключових концептів і образів п'єси за межі царини мистецтва слова та шекспірівської епохи.

Завдяки образу Леонта, який слугує одним із основних джерел дискурсивності, спеціалісти у галузях психології та сексології активно вживають сьогодні термін «комплекс Леонта», що актуалізує у нашій свідомості ідею смислової багатовекторності й позачасової актуальності шекспірового доробку та підтверджує слушність думки польського літературного критика Яна Котта про те, що «Шекспір – наш сучасник».

Список літератури:

1. Жлуктенко Н. Ю. «Зимова казка»: текст у контексті доробку Шекспіра. *Ренесансні студії* / гол. ред. Торкут Н. М. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2018. Вип. 29-30. С. 236-243.
2. Каталепсія: що це, симптоми, причини та лікування. URL : <https://uk.nsp-ue.org/catalepsia-que-es-sintomas-causas-y-tratamiento-6c206c-628e>.

3. Шекспір В. Зимова казка / пер. Віктор Коптілов. *Шекспір В. Твори в 6-ти т.* Київ : Дніпро, 1986. Т. 6. С. 268-365.
4. Catalepsy.
URL: <https://www.encyclopedia.com/medicine/psychology/psychology-and-psychiatry/catalepsy>.
5. Emerson R. W. *Essays by Ralph Waldo Emerson (Easy Read Super Large 18pt Edition)*. Read How You Want, 2008. 476 p.
6. French E. The Elizabethan Garden: 11 plants Shakespeare would have known well. *Folger Shakespeare library*. 2016.
URL: <https://shakespeareandbeyond.folger.edu/2016/05/31/elizabethan-garden-plants-shakespeare>.
7. Higginbotham J. Female Infants and the Engendering of Humanity. *Higginbotham J. Girlhood of Shakespeare's Sisters*. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2013. 240 p.
8. History of Gingerbread. *Confectionary Chalet*. 2021.
URL: <https://www.confectionarychalet.com/history-of-gingerbread>.
9. Hugo V. Préface de *Cromwell*. *Hugo V. Œuvres complètes*, sous la direction de Jacques Seebacher assisté de Guy Rosa. Paris : Robert Laffont coll. Bouquins, 1985. Volume Critique.
10. Gerard J. The Herbal Or General History of Plants : The Complete 1633 Edition as Revised and Enlarged by Thomas Johnson. Mineola. New York : Calla Editions, 2015. 1728 p.
11. Michael J. Cummings Bard Was Well Versed in Human Afflictions and Their Treatments, 2003. URL :<http://www.shakespearestudyguide.com/Medicine.html>.
12. Moseley J. The Mystery of Herbs and Spices : Scandalous, Romantic and Intimate Biographies of the World's Most Notorious Ingredients. Bloomington : Xlibris Corporation, 2006. 196 p.
13. Quealy G. Botanical Shakespeare : An Illustrated Compendium of All the Flowers, Fruits, Herbs, Trees, Seeds, and Grasses Cited by the World's Greatest Playwright. New York : Harper Collins Publishers, 2017. 208 p.
14. Shakespeare W. The Winter's Tale. URL :
http://shakespeare.mit.edu/winters_tale/full.html.
15. Snyder S. Mamillius and Gender Polarization in the 'Winter's Tale'. *Shakespeare Quarterly*. 1999. № 1(50). P. 1-8.
16. Stearns C. W. Shakespeare's medical knowledge. New York : D. Appleton and Company, 1865. 400 p.
17. Turner Th. J. The Signs of Approaching Death Illustrated from Shakespeare.
URL: <https://digirepo.nlm.nih.gov/ext/dw/101227104/PDF/101227104.pdf>.

References:

1. Zhluktenko N. Yu. «Зимова казка»: текст у контексті доробку Шекспіра. *Ренесансні студії / hol. red. Torkut N. M. Zaporizhzhya : Kласичний приватний університет*, 2018. Вип. 29-30. С. 236-243.
2. Катаlepsія: що це, симптоми, причини та лікування. URL : <https://uk.nsp.ie.org/catalepsia-que-es-sintomas-causas-y-tratamiento-6c206c-628e>.

I. Історико-літературний процес

3. Shekspir V. Zymova kazka / per. Viktor Koptilov. Shekspir V. Tvory v 6-ty t. Kyiv : Dnipro, 1986. T. 6. S. 268-365.
4. Catalepsy.
URL: <https://www.encyclopedia.com/medicine/psychology/psychology-and-psychiatry/catalepsy>.
5. Emerson R. W. Essays by Ralph Waldo Emerson (Easy Read Super Large 18pt Edition). Read How You Want, 2008. 476 p.
6. French E. The Elizabethan Garden: 11 plants Shakespeare would have known well. *Folger Shakespeare library*. 2016.
URL: <https://shakespeareandbeyond.folger.edu/2016/05/31/elizabethan-garden-plants-shakespeare>.
7. Higginbotham J. Girlhood of Shakespeare's Sisters. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2013. 240 p.
8. History of Gingerbread. *Confectionary Chalet*. 2021.
URL: <https://www.confectionarychalet.com/history-of-gingerbread>.
9. Hugo V. Préface de *Cromwell*. *Hugo V. Œuvres complètes*, sous la direction de Jacques Seebacher assisté de Guy Rosa. Paris : Robert Laffont coll. Bouquins, 1985. Volume Critique,
10. Gerard J. The Herbal Or General History of Plants : The Complete 1633 Edition as Revised and Enlarged by Thomas Johnson. Mineola. New York : Calla Editions, 2015. 1728 p
11. Michael J. Cummings Bard Was Well Versed in Human Afflictions and Their Treatments, 2003. URL : <http://www.shakespearestudyguide.com/Medicine.html>.
12. Moseley J. The Mystery of Herbs and Spices : Scandalous, Romantic and Intimate Biographies of the World's Most Notorious Ingredients. Bloomington : Xlibris Corporation, 2006. 196 p.
13. Quealy G. Botanical Shakespeare : An Illustrated Compendium of All the Flowers, Fruits, Herbs, Trees, Seeds, and Grasses Cited by the World's Greatest Playwright. New York : Harper Collins Publishers, 2017. 208 p.
14. Shakespeare W. The Winter's Tale. URL : http://shakespeare.mit.edu/winters_tale/full.html.
15. Snyder S. Mamillius and Gender Polarization in the 'Winter's Tale'. *Shakespeare Quarterly*. 1999. № 1(50). P. 1-8.
16. Stearns C. W. Shakespeare's medical knowledge. New York : D. Appleton and Company, 1865. 400 p.
17. Turner Th. J. The Signs of Approaching Death Illustrated from Shakespeare.
URL: <https://digirepo.nlm.nih.gov/ext/dw/101227104/PDF/101227104.pdf>.